

## 1941 YILINDA BİRLEŞİK AMERİKA - JAPONYA MÜNASEBETLERİ (\*)

Yazan : Marc BENOİST Çeviren : Asistan Fahir Hâdi ARMAOĞLU

### I — 1941 Yılı Başında Amerikan - Japon Münasebetleri :

1941 yılı başında Amerikan - Japon münasebetleri ölü bir noktada bulunuyordu. Bu münasebetler gergin olmakta devam ediyordu.

Japonya'daki Birleşik Amerika Büyükelçisi M. Grew hiç bir hayale kapılmıyor, tekrar Başkan seçilmesini tebrik için Roosevelt'e yazdığı 14 Aralık 1940 tarihli şahsî mektupta şöyle diyordu: "Gittikçe daha vâzih bir şekilde görüyorum ki, Japonya ile bir kuvvet denemesinden kaçınamayacağız. Bütün mesele bu kuvvet denemesinin bir an önce veya biraz daha sonra vukubulmasında bizim kârımızın ne olacağını bilmektir".

Tabiatıyla bu hususta kat'i bir hüküm veremezdi; zira bu hususta gerekli unsurlardan mahrum bulunuyordu: Acaba İngiltere Avrupa'da galip gelebilir miydi ve ne zaman? Birleşik Amerika'nın Japonya'ya karşı harbe girmesi İngiltere için zararlı olmayacak mıydı? Böyle bir şey kabul edilirse, Birleşik Amerika İngiltere'ye yeter yardımı yapmağa devam edebilecek miydi? Amerika'nın askerî hazırlığı ne durumda idi? Zira bu hazırlıklarla Birleşik Amerika'nın Uzakdoğudaki durumu arasında bir mutabakatın bulunması zarureti bedihiydi.

Büyükelçi, her ne olursa olsun Japonya'nın Çin'deki istismarına bir son vermek ve Japon ihtiraslarına karşı güneyin yolunu kapamak için enerjik bir politika takibi zaruridir diyordu. Bu politika, idare eden zümreyi Japon efkârı umumiyesinin gözünden düşürmeyi istihdaf etmelidir. Bu zümre bir defa mağlûp edilirse müzakerelere girişmek yeniden mümkün olur. Fakat bu neticeye nasıl ulaşmalı? Japonya'ya karşı yeni ambargolar ilân ederek mi? Hiç şüphesiz bu ambargolar zamanla Japonya'yı ciddi zararlara uğratacaktır; fakat halihazır için bu gibi tedbirler Japonya'yı, iktisaden bağımsız olmak gibi aldatıcı bir ümitle, istilâlarını daha çok inkişaf ettirmeğe sevkedecektir.. Gerekli olan, zamanı gelince Birleşik Amerika'nın harpten kaçınmayacağı hususunda Japon idarecilerini ikna et-

(\*) Bu makale, REVUE D'HISTOIRE DE LA DEUXIEME GUERRE MONDIALE'in Mart 1951 tarihli ve 2 Numaralı sayısından tercüme edilmiştir.

mektir: “Onlar, mecbur olunca mücadele edeceğimize emin olurlarsa, ancak o zaman, alacağımız tedbirler müessir olur ve bir harp zaruretini ortadan kaldırabilir.”

Başkan Roosevelt 21 Ocak 1941 de M. Grew'ye şöyle cevap verdi: “Sizinle tamamen mutabık bulunuyorum. Avrupa, Afrika ve Asya'daki ihtilâfların, tek bir dünya ihtilâfının parçaları olduğunu kabul etmemiz gerekir... Müdafaa stratejimiz, bütün cepheleeri içine alan ve topyekûn güvenliğimize ait hiç bir fırsatı kaçırmayan bir dünya stratejisi olmalıdır.”

Bundan sonra Başkan, güney istikametindeki Japon hamlesine Birleşik Amerika'nın niçin kayıtsız kalamıyacağını gösteriyordu. Büyük Britanya bir adadır; fakat aynı zamanda bir imparatorluktur. Bu ada ancak imparatorluk kaynaklarına dayanılarak müdafaa edilebilir: “İngiliz müdafaa stratejisi kendiliğinden bir dünya stratejisi olmağa mecburdur. Bizzat kendi güvenliğimizi temin gayesile İngiltere'ye yardım stratejimiz, hem malzeme göndermeyi ve hem de, dünyanın muhtelif kısımları arasındaki münakaale yollarının kapanmasına karşı mücadele etmesini mümkün kılacak yardımı ihtiva etmelidir..” Fihakika, hem İngiltere'ye yardım etmek ve hem de İngiltere'nin Malezya veya İndonezya'nın zenginliklerinden mahrum kalabileceğini kabul etmek hayal olurdu.

Bu mektubun gönderilmesinden bir kaç gün sonra, yani 14 Şubat 1941 de, M. Dooman, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı M. Ohashi'yi ziyaret ediyordu. O gün M. Ohashi hiç isticâl göstermemişti. Amerikan Büyükelçiliği Müsteşarına “konuşalım” demişti.

Bu konuşma esnasında M. Ohashi, Japonya'nın Birleşik Amerika'ya karşı bir sürü şikâyetini sıraladıktan sonra, sözü Alman - Japon münasebetlerine getirmiş ve şöyle demişti: “Japonya'nın Almanya ve İtalya ile imzalamış olduğu anlaşmadan bir bakıma Birleşik Amerika ve İngiltere mesul tutulmalıdır; zira İngiliz - Japon ittifakı feshedilmemiş olsaydı, şimdiki Çin-Japon ihtilâfı hiç bir zaman zuhur etmezdi. Fazla olarak, Birleşik Amerika ve İngiltere Japonya'yı yalnızlık içine attılar. Bunun neticesinde Japonya için dost arayıp bulmak zaruri idi. Japonya'nın Almanya ve İtalyaya karşı hususi dostluk hisleri olmadığı gibi, ne biriyle, ne de diğeriyle ideolojik bir birlik veya benzerliği de yoktur. Bununla beraber, Almanya, İtalya ve Japonya arasında, kendilerini devamlı bir zecir altında tutmak için yapılan teşebbüslere karşı hareketlerinde sıkı bir menfaat ayniyeti mevcuttur. Eğer Birleşik Amerika **Almanya'ya taarruz etmek zorunda kalırsa**, Japonya'nın, ittifak hükümleri dairesindeki taahhütlerini ifa etmeyeceğini zannetmek büyük hata olur.”

M. Ohashi, Güneydoğu Asya hakkında Japonyaya atfedilen niyetler hususunda, Londra'ya garip ve sansasyonel raporlar gönderen Büyük Bri-

tanya Büyükelçisi Sir Robert Craigie'den şikâyet ediyor ve Birleşik Amerikanın ilân ettiği ambargolar dolayısıyla diğer milletler tarafından zorlanmadıkça veya Singapur'a bir Amerikan filosu gönderilmediği müddetçe, Singapur ve Hollanda Hindistanına karşı Japonya'nın hiç bir niyeti olmadığı hakkında Büyükelçiye teminat verdiğini hatırlatıyor.

Bundan sonra, M. Dooman ve M. Ohashi Japonya'nın Hindini siyasetinden bahis açıyorlar. M. Dooman şu nokta üzerine dikkati çekiyor. "Hindiniyi işgal ettikten sonra, Japonya Siyama kontrolü altına alabilir ve Malaya ve Birmanya'ya karşı harekâta girişebilir." "Görüyorsunuz ki," diyor, "Güneydoğu Asya'ya vaki olabilecek böyle bir müdahale çok şümulü neticeler doğurmağa müstaittir".

M. Ohashi, Japonya'nın Güneydoğu Asyada bilhassa iktisadî menfaatlere sahip bulunmaktan başka bir menfaati olmadığı hususunda M. Dooman'ı temin ediyor ve şu suali soruyor: "Japonya'nın Hindini ve Hollanda Hindistanı ile daha sıkı ve daha tatminkâr iktisadî münasebetler kurmasına mani olmak hususunda herhangi bir niyete sahip olacak mısınız?" M. Dooman şu cevabı veriyor: "Anlamalısınız ki, harp gemilerinin namulları altında (under the gun of naval vessels) yapılan ticarî görüşme teklifleri hiç de normal teklifler olarak telâkki edilemez." M. Ohashi buna itiraz ediyor: "Doğu Hint denizlerinde Japon harp gemisi yoktur". Halen Hollanda Hindistanı ve Hindini ile yapılan ticarî görüşmelere gelince, "bunlar normal mahiyettedir".

1941 başlarında Amerikan - Japon münasebetlerinin manzarasını daha etraflı bir şekilde görebilmek için, şu tarihleri akılda tutmak elzemdir:

**26 Temmuz 1936** — M. Cordell Hull, 1911 tarihli Japon - Amerikan ticaret anlaşmasını, anlaşmada yazılı bulunan altı aylık bir preavi ile feshediyor. 25 Ocak 1940 tanberi Birleşik Amerika, ticarî bakımdan, Japonya'ya karşı tam bir serbestiye malik bulunmaktadır. O zamandan beri mübadeleler anlaşmasız (treatyless) bir esas üzerinden cereyan etmektedir.

**2 Temmuz 1940** . . İhracat mukavelelerine dair kanunun ilânı. "Başkan, millî savunma menfaatlerinin, her türlü askerî teçhizata gerekli parçaların, bu teçhizatın imal, bakım veya kullanılması için gerekli alât, edevat, madde ve malların ihracatını menetmeği zarurî kıldığına karar verdiği her halde, adı geçen ihracatı, tayin edeceği usul ve kaideler dışında ilân yolu ile menedebilir veya azaltabilir" (Bölüm 6).

Bu metnin tatbiki yolundaki bir sıra ilânlarla Birleşik Amerika, Japonya'ya gidecek bir sürü eşya üzerine artan nisbette ambargo koyuyor. Bunlardan en sert, 10 Aralık 1940 da ilân edilen, Britanya İmparatorluğu

ve Batı Yarım küresine gidecekler müstesna, demir ve çelik ihracatının men'i idi. Bu hal Japonya'nın protestosuna sebep olmuştu: "Böyle fark gözetici muamelelere karşı daha önce de birçok defalar itiraz eden Japon hükümeti, kendisine tevcih edilen bu yeni tedbiri aynı durum ve aynı sebeplerle protesto etmek için kendisini bu defa da haklı görmektedir".

**25 Eylül 1940** — Birleşik Amerika, Volfram satın alınması için (through the sale of tungsten) Çankayşek hükümetine 20 milyon dolarlık bir kredi açıyor.

**27 Eylül 1940** — Japonya Dışişleri Bakanı Matsuoka Berlin'de Almanya ve İtalya ile bir ittifak muahedesi (Üçlü Pakt) imzalıyor.

**18 Ekim 1940** — Büyük Britanya ile Japonya arasında 14 Temmuz 1940 tarihinde imzalanan bir anlaşmayı müteakip, Büyük Britanya makamları Birmanya yolunu yeniden açıyorlar.

**30 Kasım 1940** — Bir senelik bir tereddüitten sonra Japonlar Wang - Ching - Wei başkanlığında Nankin'de bir hükümet kuruyorlar. Aynı gün, Amerikan idaresinin kontrolü altında bulunan Export-İmyort Bank, Çin parasının kıymetinin stabilizasyonu için, Chunking'e sığınmış olan Milliyetçi Çin hükümetine 50 milyon dolarlık yeni bir kredi açıyor

Tabloyu tamamlamak için şunları da hatıra getirmek gerekir: 30 Ağustos 1940 tarihli Fransız-Japon anlaşması gereğince Japonlar Hindicini'ye ayak basıyorlar. Sene sonunda, askerî hareketler Hindicini'de Fransız ve Siyamlıları karşı karşıya getiriyor. Nihayet Tokyo hükümeti ihtilâfa son vermek maksadiyle müdahaleye hazırlanıyor. Bu sırada bir Japon heyetinin, Hollanda'dan iktisadî menfaatler temini gayesiyle Batavia'ya gittiğini de ayrıca hatırlamak lâzımdır. Halbuki Birleşik Amerikanın, Japon adalarına gidecek olan petrol ve müstakkatı ihracatına ambargo koymasının sebebi, Japonları Hollandalılardan daha fazla talepte bulunmağa kışkırtmamak içindi.

Son olarak, Amerikanın silâhlanma bábındaki muazzam gayretleriyle, Büyük Britanya'ya yardım hususundaki gitgide kesinleşen kararını da unutmamalıdır. 14 Haziran 1940 tarihli bir kanun Amerikan donanmasını 659.480 tondan (17 Mayıs 1938 kanununa göre) 826.4880 tona yükseltiyordu. 19 Temmuz 1940 tarihli yeni bir kanun bu son miktarı da 1.325.000 tona çıkarıyordu. 27 Ağustosta da "Garde Nationale" federal otoritelerin emrine verilmişti. 16 Eylülde Eğitim ve Eleme Hizmeti (l'Entrainement et le Service sélectif) kanunu ilân edilmişti. 1939 daki 638 milyon dolarlık (ödeme kredisi: 623 milyon; masraf müsaadesi: 15 milyon) krediye mukabil, Kongre, Bahriyeye 965 milyon dolarlık (ödeme kredisi: 943 milyon

masraf müsaadesi: 22 milyon) bir kredi veriyordu. Kara ordusu ise 1939 daki 611 milyon dolarlık (ödeme kredisi: 531 milyon; masraf müsaadesi: 80 milyon) krediye mukabil bu sefer 970 milyon dolarlık (ödeme kredisi: 851 milyon; masraf müsaadesi: 119 milyon) bir kredi alıyordu. 1941 Nisanında başlayacak olan yeni malî yıl için çok daha yüksek tahsisatın verileceği bildiriliyordu.

Büyük Britanyaya yapılan yardım sahasında da, Londra ve Vaşington, 1940 Eylülü başlarında, İngiltereye 50 eski destroyerin verilmesini derpiş eden muhtıraların teatisine başlamışlardı.

## II — Amerikan - Japon Görüşmelerinin Yeniden Başlaması :

1940 yılının sonunda ve 1941 yılının da hemen başında zuhur eden iki hadise Japonların endişesini arttırıyor.

29 Aralık 1940 da Başkan Roosevelt radyoda Amerikan halkına hitap ediyor. Bu basit bir ocakbaşı sohbeti (a fireside chat) olup, içinde Japonların büyük bir dikkatle kaydettikleri bazı cümleler vardı: "Vatandaşlarımızdan bazıları, Avrupa ve Asya'daki harplerin bizim menfaatlerimizle alâkası olmadığı hayaline kapılmaktadır. Lâkin yarım küremizin kıyılarını yıkayan okyanusların kontrolünün Avrupalı veya Asyalı harp kundakçılarının eline geçmemesi bizim için hayati bir meseledir. Demokrasinin büyük bir mühimmat deposu haline gelmemiz lâzımdır."

Senato veTemsilciler Meclisinde demokrat ekseriyetin liderleri olan Senatör Barkley ve Mac Cormack, 10 Ocak 1941 de, bilâhare, 11 Mart 1941 de, Kongrece kabul edildikten sonra meşhur Ödünç verme ve kiralama Kanunu (Lend and Lease) adını alacak olan kanun tasarısını her iki meclise tevdi ediyorlar.

Seçim kampanyası esnasında Başkan Roosevelt tarafından yapılan taahhütleri hiç şüphesiz Tokyo gayet iyi hatırlıyordu. 30 Ekim 1940 da Boston'da verilen meşhur demeç büyük bir dikkatle kaydedilmişti: "Anneler ve babalar, şu anda size hitap ederken, size bir kere daha teminat vermek istiyorum. Bunu da daha önce söylemiştim. Şimdi yine bir defa daha, bir kere daha söyleyeceğim ki, çocuklarınız harp yapmak için hudutlarımızın ötesine gönderilmeyeceklerdir..." Başkan bu vaadini, 29 Aralıkta yaptığı ocakbaşı sohbetinde şu şekilde yeniliyor: "Bir Amerikan seferî kıtasını hudutlarımızın ötesine göndermek zarurî değildir... Binnetice, Avrupa'ya asker göndermeğe dair her nutku tamamen hakikat dışı bir şey olarak telâkki edebilirsiniz. Millî siyasetimiz harbi gözetmemektedir. Bu siyasetin yegâne gayesi, harbi memleketimizden ve milletimizden uzak tutmaktır."

Birleşik Amerika'da infiradçılığın ne derece kuvvetli olduğunu Tokyo dahi biliyordu. (Kongrenin memlekettten daha fazla infiratçı olduğu her ne kadar doğru idiyse de, Ödünç Verme ve Kiralama Kanununun müzakeresi esnasındaki münakaşalar bunu gösterecekti.)

Bununla beraber, demokrasilerin (bu tâbirle Büyük Britanya kadar Çin de kastedilmektedir) zaferini temin için her şeyi yapmak hususunda Amerikan idaresinin kararı o kadar kat'i ve açık idi ki, Japon idarecileri Birleşik Amerika ile umumi bir müzakereye girişmeyi maslahata uygun buldular.

1941 Ocak ayının sonundan itibaren Tokyo, Amerikan Dışişleri Bakanlığının zımnı muvafakatiyle iki yarı resmî mutavassıtın, Japonya'da faydalı temaslar yaparak dönmekte olan iki rahibin, Mgr. Walsh ve R. P. Drought'un dostane teşebbüslerinden istifadeye başlıyor. Biraz sonra (6 Şubat) yeni bir Japon Büyükelçisi uçakla San Francisco'ya iniyordu: Amiral Kichisaburo Nomura. Nomura, 25 Eylül 1939 dan 16 Ocak 1940 a kadar, General Abe kabinesinde Dışişleri Bakanlığı yapmış bulunuyordu. Bir liberaldi. Barış lehinde, ne zamanını ne de zahmetini esirgemedi.

Büyükelçinin gelişi yarı resmî müzakereleri kesmedi. Bil'akis Amiral de bunlara katılıyordu. Zira bu müzakereleri resmî safhaya dökmek için henüz hükümetinden emir almamıştı.

9 Nisanda mutabakata varam mutavassıtlar Cordell Hull'e bir teklif tasarısı (draft proposal) sunuyorlar. Bu vesika, Dışişleri Bakanlığının Uzakdoğu mütehassısları tarafından derin bir tetkik mevzuu yapıyor.

16 Nisanda Cordell Hull, Amiral Nomura ile resmî bir görüşme yapıyor. Dışişleri Bakanı bilahare şunları söylemiştir: "Anlatmak istedim ki, hükümetimizi ilgilendiren en önemli ve tek mesele, Japon hükümetinin, halihazırda kullanmakta olduğu kuvvet yolu ile fetih doktrinini terketmek irade ve imkânına sahip bulunduğu ve hükümetimizin, milletler arasındaki münasebetlerin teessüsünde temel olarak kabul ettiği dört prensibi kabul etmek hususunda peşinen sarih bir teminat vermesi idi.

"Bu prensipler şunlardı :

- "1. Her milletin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına hürmet,
- "2. Ticarî gelişme eşitliği de dahil olmak üzere, eşitlik prensibi üzerinde anlaşma (Açık kapı siyaseti = **Open door policy**),
- "3. Diğer memleketlerin işlerine müdahale edilmemesi prensibinin tanınması,
- "4. Pasifikte statükonun idamesi; bu durum ancak muslihane vasıtalarla değiştirilebilmelidir."

M. Cordell Hull bundan sonra şunları ilâve ediyor: "Eğer hükümetiniz bu teklif tasarısında muhtevelı bulunan teklifleri kabul ve bunları benimle münakaşa hususunda size yetki verirse, bu teklif tasarısı yeni müzakereler için bir esas vazifesini görebilir."

Amiral Nomura bu vesikayı derhal Tokyoya naklediyor. 18 Nisanda deşifre ediliyor ve aynı gün saat 20 de Başbakan Prens Konoyé'nin başkanlığında bir toplantı yapıyor. Toplantıda bulunanlar: İçişleri Bakanı, Harbiye ve Bahriye Bakanları, Dışişleri Bakan yardımcısı, Harbiye ve Bahriye Genelkurmay Başkanları, Harbiye ve Bahriye Bakanlıkları askerî işler büroları müdürleri ve Kabine genel sekreteri.

Teklif tasarısı inceleniyor. Bilhassa üç mesele dikkati çekiyor: Avrupa'yı tahrip eden harbin Pasifiğe yayılmasına nasıl mâni olmalı? Harbi sadece Çin hadisesile nasıl kapatmalı? Birleşik Amerika ile Japonya arasında normal iktisadî münasebetleri yeniden nasıl tesis etmeli?

Prens Konoyé'ye inanmak lâzımgelirse, toplantıda, iyiden iyiye düşüldükten sonra aşağıdaki kararlar kabul ediliyor:

"1. Amerikan tekliflerinin kabulü Çin meselesinin süratli bir şekilde tasfiyesi olacaktır.... Wang rejiminin kurulmasile hiçbir fiilî netice elde edilmiş değildir. Chunking ile doğrudan doğruya müzakerelere girişmek gitgide güçleşmiştir ve Chunking tamamiyle Amerikaya bağlanmaktadır. Binaenaleyh müzakereler ancak Amerikanın aracılığı ile mümkün olur.

"2. Bu teklifi kabul etmek, Avrupa harbinin dünyanın diğer kısımlarına da sıçramasını önleyecek bir vasıta olacak ve dünya barışının kurulmasına da hizmet edecektir.

"3. Harp çok kan akmasına sebep olduğundan, kuvvetimizi toplayabilmemiz için, Çin meselesini mümkün olduğu kadar süratle tasfiye etmeliyiz. Bazı çevrelerin değer verdikleri güneye doğru vâkı japon ilerleyişinin başarısına gelince, Yüksek Komutanlık, bu işin başarılacağına güveni olmadığı gibi bu hususta gereken hazırlıkları ikmal etmediğini de itiraf etmek mecburiyetinde kalmıştır. Millî kuvvetlerin yeniden teşkili, Amerika ile dostane münasebetlerin yeniden kurulmasını ve istikbal için esash ham madde stoklarının teşkili hususunda bir plâni icap ettirmektedir."

Diğer taraftan, 13 Nisanda Moskovada Ruslarla bir dostluk anlaşması imza etmiş olan M. Matsuoka'nın avdetini tâcil etmek uygun görülüyor.

Almanyayı bu durumdan haberdar etmenin gerekip gerekmediğine gelince, bu hususta alınan kararlar şunlardır:

"1. Sadakat icabı, böyle gayet önemli bir meseleden Almanya haberdar edilmelidir. Bu ihbar keyfiyeti, japon cevabı Amerikaya verilmeden önce vukubulmalıdır.

"2. Almanya eğer daha önce haberdar edilmiş olsaydı, muhalefeti ni izhar edebilir ve bu muhalefet arzu edilen anlaşmaların başarısını tehlikeye düşürebileceğinden, müzakerelerin devam ettiği müddetçe bu anlaşmalar Almanyadan saklanmak mecburiyeti hasıl olacaktı".

Bununla beraber, M. Matsuoka gelmeden önce kat'i hiçbir şey yapılamazdı. M. Matsuoka 22 Nisanda Tokyo yakınındaki Tachikawa hava alanına indi. Cereyan eden görüşmelerden kendisi malûmattar kılınıyor. Prens Konoyé'ye göre: "Maksuoka amerikan teklifini yüzde yetmiş gayrı dostane, yüzde otuz da dostane hislerle yapılmış bir teklif olarak tefsir ediyordu. Bunun için de, Amerikanın Birinci Dünya Harbine girmeden önce Ishii-Lansing anlaşmasını imza ederek Pasifikteki menfaatlerini garanti ettiğini ve muhasemat devresi esnasında bu anlaşmanın Japonya için doğruduğu güçlüklerle hiç meşgul olmadan harbin akabinde bu anlaşmayı feshettiğini hatırlatmıştır."

Dışişleri Bakanı bir karar vermek için iki aylık bir mühlet istiyor. 3 Mayısta toplanan ve en yüksek sivil ve askerî otoritelerin iştirak ettiği bir konferans, Matsuoka'nın, M. Cordell Hull'ın 14 Nisanda Amiral Nomura'ya verdiği teklif projesine cevap olarak kaleme aldığı bir notayı tasvib ediyor. Fakat, tamamen tasvib edilmesine ve M. Matsuoka'nın sıkıştırılmasına rağmen, bu nota M. Cordell Hull'e hemen tevdi edilmiyor. Prens Konoyé, "Plânın amerikalılara derhal gönderilmesi şiddetle talep edildiği halde, M. Matsuoka, bir sondaj mahiyetinde olmak üzere Amerikalılara bir bitaraflık paktı akdi teklif edilmesi hususundaki fikrini inatla muhafaza etti. Neticede bu karar tasvib edildi" diye yazmaktadır.

Filhakika 7 Mayısta Amiral Nomura, M. Cordell Hulle' bir ademi teçavüz paktının imzasını teklif ediyordu. Dışişleri Bakanı hâtıratında, "Bu teklifi hiç tereddüt etmeden bertaraf ettim" demektedir. Bir gün önce Başkan, Ödünç Verme ve Kiralama Kanunundan istifade edecek milletler arasına Çin'i de dahil etmişti.

Ancak 12 Mayıstadır ki, Amiral Nomura japon memorandumunu M. Cordell Hull'e tevdi ediyordu. M. Matsuoka'ya kalsaydı daha birkaç gün sabrederdi. Filhakika, aynı zamanda, işin kokusunu alan Wilhelmstrasse ile görüşme halindeydi.

O von Ribbentrop'dan bir cevap bekliyordu. Fakat Birleşik Amerika Başkanı 15 Mayısta bir nutuk vermek mecburiyetinde olduğundan, konuşmadan önce Japon notasının muhtevasına vâkif olması istenmişti.



Bu notanın incelenmesi 12 Mayıs ile 21 Haziran arasında kesif diplomatik faaliyete sebep oluyor. Vaşington, notanın muhteviyatını tartışıyor ve bazı teklifleri daha açık bir hale koydurmağa çalışıyor. M. Cordell Hull Amiral Nomura ile sık sık görüşmeler yapıyor.

Tokyo'da derin bir keyifsizlik hüküm sürüyor. Kendisiyle anlaşmağa varılmak istenen Amerika ile, gayrimemnun bırakılmak istenmeyen Almanya arasında, yani çekiçle örs arasında kalınmıştır. Durum kabine içindeki ve dışındaki şiddetli nüfuz mücadeleleri ile daha çok karışık bir hal almaktadır. Meselâ M. Matsouka, Prens Konoyé'nin gösterdiği aksülameli göstermemektedir. Diğer taraftan Dışişleri Bakanı ile Amiral Nomura arasında da görüş farkı mevcut bulunmaktadır. M. Matsouka alman görüşlerine büyük kıymet vermektedir. Amiral Nomura ise Birleşik Amerika ile Japonyayı uzlaştırmak istiyor. Prens Konoyé de tuzak ve uçurumlarla dolu bir yolun ortasından giden (middle of the road) bir politika takip ediyor.

Wilhelmstrasse'nin Tokyo üzerindeki tazyikinden fazla bahsetmiyeceğiz. Yalnız 19 Mayıs'ta büyükelçi Ott tarafından Gaimusho'ya bu hususta verilen nota çok manidardır. Von Ribbentrop şöyle yazmaktadır : "Alman hükümeti, Japon-Amerikan görüşmelerinin tamamına Almanyanın da iştirak etmesi ve Amerikan cevabı hakkında malûmattar kılınması hakkındaki arzusunu ifade etmek mecburiyetindedir. Teklifin ihtiva ettiği bütün önemli meseleler hakkında daha önceden Alman hükümetiyle anlaşmadan Amerikan temsilcilerinin sözlerine kulak verip, ondan sonra müstakbel Japon siyaseti hakkında karar vermek, Üçlü Pakt hükümlerinin Japonya tarafından ihlâlini teşkil edecektir".

Bununla beraber Vaşington'da Amiral Nomura ile M. Cordell Hull arasında görüşmeler devam etmektedir. M. Cordell Hull aşağıdaki noktalar hakkında Amerikanın durumunu açıklıyor : "Bizzat kendi mudafaası için Birleşik Amerika Avrupa harbine girmek zorunda kaldığı takdirde, Mihver ile münasebetlerini Japonya tavzih etmelidir; yabancı memleketlerin iç işlerine ademi müdahale prensibinin tatbiki ve Çin topraklarındaki Japon kıtalarının geri çekilmesi; Çinde ve Pasifikte ticarî münasebetlerde fark gözetmeme prensibinin tatbiki; Japonyanın Pasifikteki niyetlerinin barışçıl olduğu hakkında teminat verilmesi". (1).

(1) Bu görüşmeler, 12 Mayıs tarihli Japon notasına 21 Haziranda Amerikan cevabının verilmesiyle neticelenecektir. Bu Amerikan cevabı Japon tekliflerinin değiştirilmesine bir teşebbüs mahiyetinde bulunuyordu.

### III — Alman - Rus Harbi. Hindîçininin istilâsı

Aynı 21 Haziran günü, Avrupada, Amerikan cevabının Japonyaya verilmesinden çok daha önemli bir hadise zuhur etti: Rusyanın istilâsı. Bütün siyasî ufuklar altüst olmuş bulunuyordu.

Hadise Tokyo'da bir heyecan uyandırıyor. 25, 26, 28, 30 Haziran ve 1 Temmuzda, askerî ve sivil otoritelerin iştirak ettiği bir sürü konferans aktediliyor. 2 Temmuzda yapılan son bir toplantıda Japonyanın durumu kat'i olarak tesbit ediliyor. (Büyük Asya siyasetinin takibi; Çin meselesinin mümkün olduğu kadar tesviyesi; şimdilik Rusyaya taarruz edilmemesi; Hindîçini'yi sağlam bir şekilde tutmak).

Tokyo'nun almış olduğu kararları, M. Matsuoka'nın 2 Temmuzdan itibaren Vaşington ve Berlin'deki büyükelçilerine gönderdiği şifreli raporlardan, şifrelerinin çözülmesi suretiyle Amerikan hükûmeti tamamen öğreniyor.

2 Temmuz konferansından sonra Japonyada önemli askerî tedbirler alınıyor : İhtiyatların çağrılması, Japon ticaret gemilerinin Atlantikten çekilmesi, özel muhaberatın daha sıkı bir sansüre tâbi tutulması v.s.

Hâdiselerin cereyanı Vaşingtonda en sıkı bir dikkatle takip ediliyor. Kanton'dan 14 Temmuzda Tokyo'ya gönderilen aşağıdaki mesajın şifresinin çözülmesi 19 Temmuzda tamamlanmış bulunuyordu (Kanton güney Japon ordusunun genel karargâhı idi).

"1. Umumi seferberliğe dair ikinci emir, Japonyanın, mümkünse mihverin yardımıyla ve eğer zaruri ise yalnız başına, tabii yayılmasını ifa hususundaki önüne geçilmez niyetine mâni olmak istiyen anglo-amerikan teşebbüslerine son vermesine dair geri dönülmez kararını ifade etmiştir.

"2. Fransız Hindîçinisini işgal etmekteki ilk hedefimiz bu bölgedeki maksatlarımıza ulaşmak olacaktır. İkinci olarak niyetimiz, milletlerarası durum müsaade ederse, bu araziye esas alarak süratli bir hücum yapmaktır. Zuhuru muhtemel güçlülere rağmen biz bu teşebbüsü gerçekleştireceğiz. Fransız Hindîçinisini muslihane bir şekilde işgal için sonuna kadar gayret edeceğiz; lâkin mukavemet zuhur ederse, bunu kuvvet istimaliyle ezerek, memleketleri işgal edeceğiz ve sıkı yönetim ilân edeceğiz. Hindîçininin işgalinden sonra, plânlarımıza göre, Hollanda Hindistanına bir ulti-matom gönderilmesi gelmektedir. Singapur'un alınmasında deniz kuvvetleri başlıca rolü oynıyacaktır."

Japon diplomatik mesajlarının şifrelerinin çözülmesi sayesinde, Hindîçini hakkındaki Japon tasavvurları Vaşington'ca tamamıyla malûm bulunuyordu. Meselâ 7 Temmuzda deniz harekât başkanı Amiral Stark, At-

lantik Kuvvetleri Komutanı Amiral King ile Pasifik Donanması Komutanı Amiral Kimmel'e aşağıdaki telgrafların kopyalarını göndermişti (2) :

A.) Tokyo'dan Berlin ve Vichy'ye. 16 Haziran - 519.

Aşağıdaki deniz üslerinin elde edilmesi için M. Matsuoka, Fransızlar nezdinde teşebbüste bulunması hususunda Ribbentrop'un yardımını istiyor: Saygon ve Camranh ve Kuzey Hindçini'deki hava üsleri: Saygon, Bien Hoa, Phnompenh, Komp..., Nahtrang, Sostrang, Touraine, Simpreap. Bunları tekemmül ettirmek ve tahkim etmek için Japonya, yukarıda sayılan üsleri mümkünse diplomatik yolla, olmazsa kuvvet istimaliyle süratle ele geçirmek kararındadır.

B.) Berlin'den Tokyo'ya. 21 Haziran - 739.

Ribbentrop halihazırda bu meselenin hallinde pek arzulu değildir.

C.) Tokyo'dan Berlin ve Vichy'ye. 22 Haziran - 5494 ve 246.

Matsuoka doğrudan doğruya Fransa ile görüşecek. Bahse konu olan üsleri süratle elde etmek hususundaki kat'i kararını tekrarlamaktadır.

D.) Tokyo'dan Vichy'ye. 28 Haziran - 258.

Hindçini'deki Fransız üsleri meselesi bugün İmparator tarafından da tasvip edilmiştir.

E.) Tokyo'dan Vichy'ye. 30 Haziran - 252.

Japonya şimdi yukarıda adı geçen üslere mütedair talepleri kabul etmek hususunda Fransa'yı tazyik etmeyi sureti mutlakada elzem telâkki etmektedir.

17 Temmuzda Amiral Stark, Amiral King ve Amiral Kimmel'e şu telgrafi göndermiştir :

Tokyo'dan Vichy'ye. 12 Temmuz - 274 ve 275 :

20 Temmuzdan önce cevap verilmek üzere, bu iki telgraf altı noktayı ihtiva eden bir ultiatomu ihtiva etmektedir.

Nihayet 20 Temmuzda, XVI nci Bölgenin (Filipinler) komutanı olan Amiral, Amiral Stark'a, kendi servisleri tarafından şifresi çözülen aşağıdaki Japon mesajını gönderiyor :

Tokyo'dan Vichy'ye. No. 295: 19 uncu ordu bütün hazırlıklarını ikmal etmiştir. Talepler kabul edilsin, edilmesin, ileri hareketin 24 Temmuzda başlamasına karar verilmiştir.

(2) Bu telgraflar M. Matsuoka ile Berlin ve Vichy'deki Japon büyükelçileri arasında teati edilmiştir.

Diğer taraftan, biliniyor ki, Mareşal Pétain 19 Temmuzda Amiral Leahy'yi kabul etmiş ve Japon ultimatomeni bildirmiştir.

Bu haberler Vaşington'da ne gibi reaksiyon yaratıyor?

21 Temmuzda, Dışişleri Bakanlığını vekâleten ifa eden Sumner Welles Japon Büyükelçiliği Müsteşarını davet ediyor. (Amiral Nomura yoktur). Müsteşarın ifadesine göre, Sumner Welles, Hindicini hakkındaki Japon tasarısına temasla böyle bir hareketin halen yapılmakta olan görüşmelerin ruhuna muhalif bulunduğunu söylüyor. Müsteşara göre, bu sözler müstakbel görüşmelerin faydasız olduğunu söylemek demektir.

23 Temmuzda Sumner Welles, Amiral Nomura'ya da aynı sözleri tekrarlıyor. Görüşmeyi Gaimusho'ya tafsil eden Amiral, Birleşik Amerika'nın mukabil tedbirler almakta olduğunu ima ediyor.

Sumner Welles, Birleşik Amerika'nın senelerdenberi acele kararlar vermekten imtina ettiğini söylüyor. Maamafih Birleşik Amerika'nın istikbal için ittihazını düşündüğü tedbirlerin mahiyetini söylemiyor.

Ertesi gün Başkan bizzat kendisi, Amiral Nomurayı kabul ediyor. Konuşma esnasında şu teklifi hükümetine ulaştırmasını Amiralden rica ediyor: Eğer Tokyo, Hindicini'deki kuvvetlerini geri çekmeğe muvafakat ederse, M. Roosevelt, Birleşik Amerika'nın, Büyük Britanya'nın, Çin'in ve Hollanda'nın, Hindicini'nin tarafsızlaştırılması taahhüdünü ifade eden müşterek bir deklârasyon neşretmelerine çalışacağını bildiriyor. Tabiiyle bu deklârasyonu Japonyanın da imza etmesi lâzımdır.

Nihayet, 26 Temmuzda Başkan şu esash kararı ittihaz ediyor: Aynı günkü tarihi taşıyan bir kararname ile (executive order) Birleşik Amerika'daki Japon kredilerini donduruyor. Bu kararı bildiren Beyaz Saray tebliğinde aynen şu cümle bulunmaktadır: "Başkomutan Çankayşek'in talebi üzerine ve Çin Hükümetine yardım maksadiyle, Başkan aynı zamanda Birleşik Amerika'daki Çin mallarına da kontrol tedbirleri vazetmiştir".

#### Hülâsa :

24 Temmuz : Hindicini'nin muhtemel tarafsızlaştırılmasına dair Başkanın teklifi; 26 Temmuz: Japon kredilerinin dondurulması. Kırk sekiz saatten daha az bir zamanda Amerikan siyaseti istikamet mi değiştiriyordu? Şüphesiz hayır. Başkanın 24 Temmuzdaki teklifi her halde çok geç yapılmıştı. Belki Temmuz ayının başlarında yapılmış olsaydı, nazarı itibare alınabilirdi. 24 Temmuzda artık bu, ümit edilemezdi.

Bundan başka, 25 Temmuz saat 9,30 da (Tokyo saatiyle) yeni Dışişleri Bakanı Amiral Toyoda, Amerikan Büyükelçisine, hiçbir hayale yer vermeyen bir nota tevdi ediyordu. Bu notaya göre: "Hindicini'nin müşte-

reken himayesi hususunda, Japon hükümeti ile Vichy hükümeti arasında 21 Temmuz 1941 de dostane bir şekilde bir görüş anlaşması hasıl olmuştur. Bahsi geçen anlaşma hakkında derhal bir tebliğ yayınlanacaktır." Bundan sonra nota şöyle devam ediyordu: "Bahsettiğim tedbirlerden peşinen haberdar etmek için Ekselânsınızdán bu akşam bir görüşme talep ettim."

Japon kredilerinin dondurulması Amerikan hükümeti tarafından çok ani bir cevap teşkil ediyordu.

Amiral Decoux, *A la Barre de l'Indochine* isimli eserinde, elde edilme-si mümkün iken, Amerikan ve Japon vesikaları hakkında malûmat sahibi görünmüyor ve şöyle yazıyor (sahife 156): "Fakat, burada belirtmek gerekir ki, bu esnada Japon emperyalizminin teşebbüs yollarını tıkayabilecek bir tek devlet, Amerika Birleşik Devletleri vardı. Halbuki, Fransız hükümeti ile Hindicini Umumi Hükümetinin resmî ve mükerrer ihtarlarına rağmen bu devlet, zamanı iken, bu yolu tutmayı daima reddetti. Tarihini söyleyeceği de budur."

Amiral Decoux'ya karşı beslemekte olduğum hürmet hisleri ne olursa olsun, tarihin söyleyeceği bunun tamamen aksidir.

Bu esnadaki Amerikan efkârı umumiyesinin durumu ve bilhassa Amerikan silâhlı kuvvetlerinin hazırlıksız oluşu nazara alınırca, kredilerin dondurulmasından daha ileriye gitmek Vaşington hükümeti için asla mümkün değildi. Bu tedbir harbi kaçınılmaz hale getiriyordu; fakat Amerikan bahriyelilerinin ve askerlerinin samimi arzuları üzerine daha sonraki bir müddet için.

Hindicini'nin istilâsından önce, Birleşik Amerika ile Japonya arasında bir *modus vivendi* mümkündü; ama Hindicini'nin istlâsı ve kredilerin dondurulmasından sonra artık zarlar atılmış bulunuyordu.

Tokyo için artık yapılacak yegâne şey, ya iç harbi göze almak veya Birleşik Amerikaya harp ilân etmektir. İngilizlerin dediği gibi: **For all practical purposes, Japonya intihara mahkûmdur.**

#### IV — ÜÇÜNCÜ KONOYE KABİNESİ

##### Prens Konoyé'nin Başkan Roosevelt ile Buluşma Tasavvuru

Bilindiği gibi Japonya harbi ihtiyar edecektir; fakat bunu hemen yapmayacaktır. Silâhların kararına uymadan önce, Birleşik Amerika ile anlaşmaya teşebbüs edecektir.

16 Temmuzda Prens Konoyé, İmparatora kabinesinin istifasını sunmuştu. İmparatorun emri üzerine yeni kabineyi kurmak vazifesi de ken-

disine düştü. Yeni kabineye de eski arkadaşlarının hepsini aldı; fakat bir kişi müstesna: M. Matsuoka. Onun yerine liberal diye tanınan ve hakikaten öyle olan Amiral Toyoda'yı getirdi. Esasen buhran, meslektaşlarından çok daha fazla Mihver tarafına meyleden M. Matsuoka'nın dikbaşlılığından çıkmıştı.

Nihaf ihtilâf, 21 Haziran tarihli Amerikan notasına verilecek Japon cevabının kaleme alınması dolayısıyla patlak vermişti. Bu Japon cevabı 25 Temmuzda Amiral Nomura'ya gönderilmişti. Amiral Nomura, o andaki politik atmosfer dolayısıyla (kredilerin dondurulması 30 Temmuzda Chunking önünde U.S.S. Tutila isimli Amerikan muhribinin Japon bombalarıyla batırılması) bu cevabı vermemişti.

Tokyo'da, sivil ve askerî otoritelerin iştirakiyle 29, 30 Temmuz ve 2 ve 4 Ağustos tarihlerinde toplantılar yapılıyor. Son tarihli toplantıda yeni bir cevabın esasları tesbit ediliyor ve bu cevap 6 Ağustosta Amiral Nomura tarafından M. Cordell Hull'a tevdi ediliyor.

Prens Konoyé daha ileriye gidiyor. Başkan Roosevelt ile bizzat görüşmek hususunda teşebbüse geçmek için Bahriye Bakanı Amiral Oikawa ve Harbiye Bakanı General Tojo'nun mütalâasını alıyor. Amiral Oikawa Başbakanın teşebbüsünü tamamiyle tasvib ediyor. General Tojo ise sarıh bir cevap vermiyor. Başbakana şöyle yazıyor :

“Eğer Başbakan, Birleşik Amerika Başkanı ile şahsen buluşacak olursa, imparatorluğun Üçlü Pakta dayanan halihazardaki diplomatik münasebetleri kaçınılmaz bir şekilde zayıflayacaktır. Bu aynı zamanda İmparatorluğun dahilinde önemli bir galeyana da şüphesiz sebep olacaktır. Bundan ötürü bu buluşma şayanı tavsiye telâkki edilemez. Bugünkü kritik durumdan sıyrılmak için kendi şahsî gayretlerine dayanan Başbakanın bu teklifi, şayanı hürmet ve takdirdir. Binnetice, eğer Başbakanın bahsi geçen buluşmaya tevessül hususundaki arzusu, yeniden tanzim edilen İmparatorluk plânındaki (“N” plânına yapılan ilâve) temel prensipleri kuvvetle desteklemeye mütedair metin bir niyete ve bu yeni ve son gayretten sonra dahi Birleşik Amerika Başkanı herşeye rağmen İmparatorluğun hakiki niyetlerini anlamazsa o zaman Amerika'ya karşı muhasemata başlamak esasına dayanıyorsa Ordu kendisini sizinle gayrı mutabık görmeyecektir...”

Başbakanın tasavvurunu, 7 Ağustosta İmparator tasvip ediyor. 8 Ağustosta, Vaşingtonda, Amiral Nomura tasarıyı M. Cordell Hull'a sunuyor. Aynı gün ve aynı görüşme esnasında Dışişleri Bakanı, Büyükelçiye, 6 Ağustos tarihli Japon notasına Amerikan Hükümetinin cevabını tevdi ediyor. Bu cevap az cesaret vericidir. Prens Konoyé ile Başkanın buluş-

masına gelince, M. Cordell Hull bir karar vermek için teklifi M. Franklin Roosevelt'e intikal ettirecektir.

İşler uzadıkça kokuyu alan matbuatın tefsirlerine tekaddüm etmek için Başkanın cevabını bir an önce vermesi icap ederdi. Fakat M. Franklin Roosevelt Vaşington'da değildir. Filhakika 9 Ağustostan 14 Ağustosa kadar Argentia koyunda Winston Churchill ile görüşmeler yapmaktadır.

Hiç şüphe yok ki, Uzakdoğudaki durum hakkında da görüşüyorlar. Müsterek kararlar alıyorlar.

17 Ağustos sabahı M. Franklin Roosevelt Beyaz Saraya dönmüştü. Öğleden sonra geç vakit, yanında M. Cordell Hull de olduğu halde Amiral Nomura'yı kabul ediyor. Kendisine iki vesika tevdi ediyor. Ertesi gün Başkan, Winston Churchill'i durumdan haberdar ediyor: "Kuvvet yolu ile askerî hâkimiyet kurmak gayesiyle Japonya'nın almış olduğu yeni tedbirler karşısında kendisine (yani Amiral Nomuraya) Birleşik Amerika hükümetinin durumunu izah eden bir beyanatta bulundum. Bu beyanat ana hatları itibariyle sizin ve benim beraberce gözden geçirdiklerimize uymaktadır. Bu beyanatım o zamankinden daha az şiddetli olmadı ve cevheri itibariyle beraberce münakaşa ettiğimize benzemektedir."

Prens Konoyé'nin cesareti kırılmadı. Başkana şahsî bir mesaj gönderiyor ve bunu Amiral Nomura 28 Ağustosta Beyaz Saraya tevdi ediyor. 3 Eylülde Roosevelt Japon Başbakanına cevap veriyor.

Bu arada, Prens Konoyé'nin Birleşik Amerika Başkanı ile buluşmak hususundaki gayretlerine dair haberler sızıyor. Dışişleri Bakanı Toyoda 3 Eylülde Amiral Nomura'ya şu telgrafi çekiyor: "Başbakanın mesajının dikkatsizlik neticesi fâşedilmesindenberi, gayri resmî görüşmelerin cereyan etmesinden şüphelenen zümre ciddî bir şekilde homurdanmağa ve Üçlü Pakt bayrağını sallamağa başlamıştır." Alman Büyükelçisi General Ott, Gaimushoyu muhasaraya alıyor. Sorduğu sualler daima aynıdır: "M. Matsuoka'nın Dışişleri Bakanı olduğu zamanda Japon hükümet makamlarının düşüncesi şu idi: Amerika, Japonya'yı, Üçlü Pakt ile kabili telif olmayan bir durum almağa zorlamak için çalışmaktadır. Yani, ahval ve şerait ne olursa olsun, Japonya müsbet bir şekilde hareket etmekten vazgeçmelidir. O zamanlar Japonyanın bu Amerikan oyunlarına şiddetle mukavemet etmesine Almanya minnettar kalmıştı ve şimdi de Japonyanın aynı yolu takip edeceğini ümit etmektedir. Ekselânsınızın bu mesele hakkındaki görüşlerini öğrenmek benim için pek kıymetli olacaktır."

Amiral Toyoda buna şu cevabı veriyordu: "Bir kelime ile şunu söyleyebilirim ki, Üçlü Paktın gayesi Amerikanın harbe duhulünü önlemektir. Bu durum eskisinden hiç farklı olmadığı gibi istikbalde de değişmiyecektir."

Bu cevaplar Alman endişelerini hiç bir zaman teskin etmemiştir. Berlin'de, Tokyo'ya karşı bir infial vardı. Japon Büyükelçisi 1 Ekimde çektiği telgrafında Wilhelmstrasse'de bulunan herkesin Japonya'dan mutlak bir şekilde nefret ettiğini bildiriyordu.

6 Eylülde Amiral Nomura, 6 Ağustos tarihli notadaki tekliflerin yerine M. Cordell Hull'e yeni teklifler tebliğ ediyordu. Bu teklifler, Başkan Roosevelt'in 3 Eylül tarihli mesajı daha Tokyo'ya varmadan önce tesbit edilmiş olmasına rağmen, Büyükelçi, Dışişleri Bakanına, hükümetinin, bu yeni tekliflerin Başkana bir cevap teşkil ettiği düşüncesinde olduğunu bildiriyordu.

Fakat aynı 6 Eylül günü Tokyo'da bir takım esaslı kararlar alınmış bulunuyordu.

Japon Başbakanı ile Başkanın buluşması hususundaki teşebbüse muvafakatini ancak müphem bir şekilde vermiş olan Ordu, gittikçe sabırsızlığını izhar ediyordu.

Ağustosta ve Eylül başlarında Prens Konoyé, Harbiye ve Bahriye Bakanlarıyla muhtelif toplantılar yapmıştı.

5 Eylülde, bu muhtelif görüşmelerin sonunda, ertesi günü İmparatorun huzurunda toplanacak olan bir konferansın ajandası olarak, İmparatora resmen aşağıdaki teklifleri yapıyordu :

"1 — Amerika (ve İngiltere ve Hollanda) ile savaşa girişmek ihtimalinin bizi gayemizden döndürmemesine ve millî mevcudiyetimizi temin için tahminen Ekim ayı sonlarında bitirilmek üzere harp hazırlıklarımıza devam etmeğe karar verdik.

"2 — Aynı zamanda, mümkün olan bütün diplomatik vasıtalarla, Amerika ve İngiltereye taleplerimizi kabul ettirmeğe çalışacağız.

"3 — Eğer Ekim başlarına doğru, yukarda zikri geçen diplomatik müzakerelerde taleplerimizin kabul edileceğine dair makul bir ümide mazhar olamazsak, Birleşik Amerikaya karşı (aynı zamanda İngiltere ve Hollandaya karşı) harbe hazırlanmak hususunda derhal karar ittihaz edeceğiz.

"Güney topraklarından gayri diğer memleketlere karşı siyasetimiz, esasen hazırlanmış bulunan plânlarla ahenkli bir şekilde yürüyecektir. Amerika ile Sovyet Rusyanın Japonyaya karşı müşterek bir cephe teşkil etmelerine mâni olmak için hususî bir gayret sarfolunacaktır."

İmparator Prens Konoyé'nin bu vesikanın harbi diplomatik faaliyetten bir adım daha ileri götürür mahiyette olduğuna dikkatini çekti. Harbiye ve Bahriye kurmay başkanlarını davet eden Mikado, acı bir eda ile aynı şeyleri onlara da söyledi. Onlar ise bunun bir zaruret olduğunu bil-



diriyorlardı. İmparator ancak yarı yarıya ikna edilmiş vaziyette idi. Amerika ile harbin ne kadar süreceğini General Sugiyama'ya sorduğu zaman şu cevabı aldı: "Güney Pasifiğin hâkimi olabilmemiz için üç ay lâzımdır." Bunun üzerine Hirohito şu cevabı verdi: "Çin hadisesi patlak verdiği zaman siz Harbiye Bakanı idiniz ve bir ay içinde herşeyin biteceği hususunda bana teminat vermişsiniz... Çin'in ardili genişse Pasifik de hudutsuzdur."

İmparatorluk Konferansı ertesi gün toplanıyor. Ajandada yazılı bulunan teklifler tasvib ediliyor. Diğer taraftan, Birleşik Amerikaya yapılacak "asgari talepler" de tesbit ediliyor, şöyle ki:

"1 — Birleşik Amerika ve İngiltere'den, Çin meselesinin Japonya tarafından halledilmesine müdahale ve mani olunmaması, Birmanya yolunun kapatılması ve Çine yapılan her türlü yardımın kesilmesi istenecek.

"2 — Amerika ve İngiltereden, Uzakdoğuda Japon İmparatorluğu için tehdit mahiyetinde olabilecek hiçbir teşebbüse geçmemeleri; Siyam'da, Hollanda Hindistanı'nda, Çin'de ve Rus Deniz Eyaletinde hiçbir askerî üs kurmamaları ve Uzakdoğudaki kuvvetlerinin halihazır potansiyelerini arttırmamaları istenecek. Japonya bu hususta, kendisinin Fransız Hindicinisini ile olan hususî münasebetlerini "tasfiye" ye dair hiçbir talebi nazarı itibare almayacaktır.

"3 — Amerika ve İngiltereden, zarurî ham maddeleri temin hususunda Japonya ile işbirliği yapmaları için mutabakatları istenecek. Bu iki memleketin Japonya ile olan ticarî münasebetleri yeniden tesis olunacak. Japonya bu memleketlerden, bilhassa Güneybatı Pasifikte çıkan ham maddeleri alacak. Bu iki memleket, Japonya'nın Siyam ve Hollanda Hindistanı ile sıkı iktisadî münasebetler tesis etmesinde Japonyaya yardım edecekler".

Bu "asgari talepler" kabul edilirse, çok mahdut mahiyette olmak üzere, Japonya da kendi tarafında, bazı tavizlerde bulunacak. Konferans, verilecek "azami tavizleri" şu şekilde tesbit ediyor:

"1 — Japonya, Fransız Hindicinisini, Çin müstesna, diğer komşu memleketlere karşı askerî harekât için üs olarak kullanmayacaktır.

"2 — Uzakdoğuda âdil bir barış kurulur kurulmaz, Japonya Hindicinideki kıtalarını geri çekecektir."

Eylül ayı, başka kayda değer hadise olmaksızın geçiyor.

Prens Konoyé, Birleşik Amerika Başkanı ile buluşmasının bir an önce vukubulması hususunda ısrar ediyor. Fakat zaman kendisini sıkıştırmış vaziyettedir. Çünkü, hatırlanmalıdır ki, Konferansın aldığı kararda, "Eğer Ekim ayı başlarına doğru..." denilmekteydi.

Buna mukabil Vaşingtonda hiçbir isticial gösterilmiyor. Amiral Nomura'nın 6 Eylülde tevdi ettiği nota yavaş yavaş, dikkatle ve tâbir câizse âdeta pertavsızla tetkik edilmektedir. 9 Eylülde Cordell Hull, Japon notasının bazı kısımlarının aydınlatılması sadedinde, Gaimusho'ya bazı sualler sormasını M. Grew'den rica ediyor. 13 Eylülde M. Grew, cevapları telgrafla bildiriyor. 23 ve 27 Eylülde Amiral Nomura, Dışişleri Bakanına tevsi malûmat sadedinde iki mütemmim vesika tevdi ediyor. Birincisi, muhtemel bir barış için Japonyanın Çin'e tevdi etmeği düşündüğü teklifleri ihtiva ediyor. İkincisi ise, Tokyo'nun 21 Hazirandanberi Vaşingtona yapmış olduğu bütün teklifleri muhtevi bulunmaktadır.

Ay sonu yaklaşıyor, fakat M. Cordell Hull'den hâlâ bir cevap yok. 27 Eylülde Üçlü Paktın imzasının yıldönümünü kutlama dolayısıle yapılan bir merasimde Amiral Toyoda M. Grew'yu görüyor ve Prens Konoyé ile bütün kabinenin endişelerini M. Cordell Hull vasıtasile Başkan Roosevelt'e bildirmesini rica ediyor.

Nihayet 3 Ekimde M. Cordell Hull Amerikan hükümetinin cevabını Amiral Nomura'ya tevdi ediyor.

Bu cevap Japonya için ümit kırıcı sayılabilir. Bununla beraber Amiral Nomura ümidini muhafaza ediyor. 3 Ekimde Tokyo'ya şu telgrafı çekiyor: "Japon-Amerikan görüşmelerinin çıkmaza girmiş olduğu hissi mevcut olmakla beraber, vaziyeti kat'î olarak ümitsiz telâkki etmeği düşünmüyoruz. İntibamız o dur ki, Birleşik Amerika memorandumunu, bir ümit ışığının sızmasına imkân verecek şekilde kaleme alacaktır".

Ekim ayının ilk onbeş günü dramatik olacak ve japon tarihinin "büyük anları" ndan birini teşkil edecektir.

Bu iki haftalık müddet içinde Gaimusho, M. Grew ve Amiral Nomura'yı hırpalıyor: Birleşik Amerika Japonyadan talep ettiği teminatı en müstacel bir şekilde bildirmelidir; geçen her gün, Konoyé'nin durumunu daha çok müdafaa edilmez bir hale sokmaktadır.

Filhakika bu doğrudur. Burada Japon siyasi mahfilinin geçirdiği asabi buhranı tafsil etmeyeceğiz. Başbakan zaman kazanmak ve ordunun feryadları karşısında kendisinin de sabrı tükenen General Tojo'yu teskin etmek için hiçbir gayreti esirgememektedir. Fakat herşey boşa çıkıyor.

12 Ekimde Prens Konoyé son defa olarak etrafına Harbiye, Bahriye, Dışişleri Bakanları ile Plânlar Bürosu Başkanını topluyor. Barış veya harbe mütedair hemen hemen sonuncu olan bu toplantı esnasında, Bahriye Bakan Amiral Oikawa şu beyanatta bulunuyor: "Şu anda hakikaten

dörtüyl ağzında bulunuyoruz ve barış veya harpten birine karar vermemiz gerekiyor. Bu kararı Başbakanı bırakmağı tercih ederim. Eğer barış peşinde koşmağı karar verirsek, barışı bulmak için her yolu kat'edeceğiz..."

Prens Konoyé şu cevabı veriyor: "Eğer bugün barış veya harpten birine karar vermek zorunda olduğumuzu söylemek gerekirse, ben şahsen, müzakerelere devam etmek lâzımgeldiğine karar vereceğim.."

General Tojo itiraz ediyor: "Başbakanın bu kararı çok aceledir. Doğrusunu söylemek gerekirse, şu anda müzakereleri müsait bir neticeye götürmek için herhangi bir imkânın mevcut olup olmadığını kendi kendimize sormak zorunda değil miyiz? Hiçbir ümidi olmayan görüşmelere devam etmek ve neticede mücadele için müsait zamanı kaçırmak, vahim neticeli bir karar olacaktır."

Dışişleri Bakanı Amiral Toyoda da kendi mütalâasını şöyle bildiriyor: "Çinde bulunan kıtaların geri çekilmesi meselesi en güç bir meseledir. Eğer ordu, daha önceki beyanatlarından bir karış bile ricat etmiyeceğini beyan edecek olursa müzakereler için hiç bir ümit kapısı yoktur. Fakat, ne kadar küçük olursa olsun, ordu bazı tavizlerde bulunabileceğini beyan ederse, o zaman, müzakerelerin müsait bir neticeye varabileceğini görmek için hiç bir ümidin mevcut olmadığını söyleyemeyiz.."

Aynı akşam General Tojo, Prens Konoyé'ye bir mektup yazıyor: "Eğer Bahriyenin, Başbakanın doğru gördüğü herhangi bir yola gidilmesi hususundaki kararı Bahriyenin harbe girmemek arzusunu ifade ediyorsa, 6 Eylülde İmparatorluk Konferansında varılan anlaşma hiç bir kıymet ifade etmiyor demektir. Bundan sonra yeni kararlar ittihazi gerekir ve bu da ancak başka bir kabine ile mümkün olur".

16 Ekimde Prens Konoyé kabinesinin istifasını veriyordu.

## V — TOJO KABİNESİNİN TEŞEKKÜLÜ

### Son Müzakereler

General Tojo, yeni hükümetin teşkili için İmparatorun, Genel Kurmay Başkanı Prens Higashikuni'ye müracaat etmesi mütalâasında bulunmuştu. Fakat İmparator, bir macera halini alabilecek bir durumda İmparatorluk ailesinin bir üyesinin kendisini tehlikeye sokmasını istemedi.

Genro toplandı ve Tojo'nun intihabını Mikado'ya teklif etti. Tojo yeni hükümeti kurdu.

Vaşington'da, kaçınılmaz şeyin yakın bir zamanda vukubulacağı intibayı hasıl oldu.

Bununla beraber muhasemat hemen başlamadı. Müzakereler daha iki ay sürdü.

Yeni kabine kurulur kurulmaz (17 Ekim) hangi siyasetin uygun geleceğini tâyin etmek için çalışmaya koyuldu.

17 Ekimden 5 Kasıma kadar Vaşingtonla Tokyo arasındaki müzakerelerde ölü bir zaman geçti.

Nihayet 4 Kasımda, Dışişleri Bakanı M. Tojo Amiral Nomura'ya uzun bir telgraf çekti. A ve B tekliflerini gönderdi. Bakan ertesi gün, İmparatorun huzurunda yapılan toplantıda bir gün önce gönderdiği tekliflerin tasvib edildiğini Amiral Nomura'ya bildirdi. Büyükelçi önce A tekliflerini ileri sürecek; eğer kabul edilmezse B tekliflerini tevdi edecek; fakat bu son tekliflerde hiç bir tenzil yapılmıyacaktı.

Bakan şöyle devam ediyor :

"4 — Bundan önceki mesajımda bildirdiğim gibi, İmparatorluk Hükümetinin bu son teşebbüsüdür. Zaman gittikçe azalmakta ve durum da daha çok kritik bir hal almaktadır. Hiç bir gecikme düşünülemez...

"5 — Mahdut bir zaman vermek veya bu teklifin bir ultimatoma teklâki edilmesi lâzımgeldiği intibayı vermekten kaçınmak arzusundayız".

Aynı gün, yani 5 Kasımda, Bahriye, "Kombine donanma için 1 Numaralı fevkalâde mahrem hareket emri" ni neşrediyordu. Bu emir, harp başlar başlamaz, Uzakdoğudaki Amerikan donanmasının tahrip edilmesini derpiş etmktedir.

7 Kasımda Amiral Nomura Dışişleri Bakanlığına gidiyor. M. Cordell Hull'i görüyor ve müzakereleri devam ettirmek hususunda hükümetinin arzusunu bildiriyor. Dışişleri Bakanına, A tekliflerini ihtiva eden notayı tevdi ediyor. Vesikayı okuyan M. Cordell Hull şu intibayı edinmiştir : "Bu teklifler esasında yeni bir şey ihtiva etmediği gibi, Japon hükümetinin sebatla kabul etmiş olduğu görüş noktalarında hiç bir hakikî tavizi de açıklamamaktadır."

10 Kasımda Amiral Nomura, Beyaz Sarayda Başkan Roosevelt ile görüşüyor. Bu görüşmeden elle tutulur bir netice elde edilemiyor.

12 Kasımda Büyükelçi, M. Cordell Hull'i tekrar görüyor. En kısa zamanda bir anlaşmaya varmak hususunda ısrar ediyor. 15 Kasımda talebini tekrarlıyor. M. Cordell Hull Amirale şu hususu belirtmekten kendisini alamıyor: "Amerikan hükümeti, bir ultimatoma çok benzeyen

bu çeşit tekliflere lâyık olduğu hissine sahip olamaz'. Son Japon notası da (A tekliflerini ihtiva eden nota) Amerika Dışişleri Bakanlığınca inceden inceye tetkik edilmektedir.

Müzakerelerin bu safhasında, her iki tarafça alınan durumu anlamak istersek, sadedden biraz ayılmamız iktiza eder.

Amerikan hükûmetinin Japonya siyasetinin tecrid edilemeyeceği be-dihidir; bu politikayı daha geniş bir çerçeve içine koymak gerekir. Burada, senenin başındanberi Birleşik Amerika tarafından takip edilen yolu çizen en göze çarpan tarih ve hadiseleri işaretle iktifa edeceğiz.

**29 Ocak - 27 Mart** — Birleşik Amerika harbe girdiği andan itibaren muteber olmak üzere, Büyük Britanya ve Birleşik Amerika'nın müşterek bir harp plânının tanzimi.

**10 Nisan** — Dışişleri Bakanlığından bildirildiğine göre, Birleşik Amerika ile Vaşington'daki Danimarka Ortaelçisi arasında vukubulan bir anlaşma mucibince, Amerikan kıtaları Groenland'ın kara ve hava üslerini işgale yetkili kılınmıştır.

Bir kaç gün sonra Başkan, Kzıldenizi harp bölgesi dışı ilân etmeğe karar veriyor. Bu suretle Amerikan ticaret gemilerinin Ortadoğuda harbeden İngilizlere malzeme yardımında bulunmalarını mümkün kılıyor.

**27 Mayıs** — Mütad ocakbaşı sohbetlerinden birinde M. Franklin Roosevelt, tarafsızlığın karakol vazifesini ifa eden Amerikan harp gemilerinin Alman gemilerini takip ve yerlerini radyo ile bildirmek emrini aldıklarından Amerikan halkını haberdar ediyor (21 Nisan kararı).

**28 Mayıs - 2 Haziran** — Bahriye Bakanı Albay Knox (28 Mayısta) ve Harbiye Bakanı Stimson (2 Haziranda), Pasifikte harp patladığı vakit Amerikalılar (A), Britanyalılar (B), Kanadalılar (Canada, C) ve Hollandalılar (Dutchmen, D) tarafından tatbik edilecek A.B.D. plânını tasvip ediyorlar.

**27 Haziran** — Amerikan nakliye gemisi **Robinson Moor**, Atlantığın ortasında bir denizaltı tarafından batırılmıştır.

**7 Temmuz** — Birleşik Amerika bahriye silâhendazları, Islanda'daki İngiliz kıtalarıyla nöbet değiştiriyor.

**9 Ağustos - 14 Ağustos** — M. Franklin Roosevelt ile M. Winston Churchill'in Argentinia koyunda buluşmaları.

**4 Eylül** — U. S. Greer destroyeri bir Alman denizaltısının hücumuna uğruyor ve denizaltıya mukabelede bulunuyor. Birkaç gün sonra Başkan, İtalyan ve Alman harp gemilerine rastlayınca ateş açmak emrini veriyor.

**1 Eylül** — Atlantik filosu başkomutanı Amiral King, 57 No.lu harekât emrini imzalıyor. Bundan böyle Amerikan harp gemileri, Argentia koyu boylarından Islanda'ya kadar doğuya doğru giden konvoylara refakat edeceklerdir.

**11 Ekim** — Amerikan Bahriyesi, Groenland'da bulunan bir Alman meteoroloji istasyonunun esir edilip tasfiye edildiğini bildiriyor.

**15 Ekim** — U. S. Kearny destroyeri bir Alman denizaltısı tarafından torpillerlenmiştir. Lâkin gemi Islanda adasına ulaşmağa muvaffak oluyor.

**31 Ekim** — U. S. Reuben James destroyeri torpillerlenmiş ve batmıştır.

**10 Kasım** — Amerikan yolcu gemilerinden mürekkep olan ve Amerikan Komutanlığı emri altına konulan ve sadece Amerikan harp gemilerinin refakat ettiği bir konvoy, bir İngiliz tümenini Yakın - Doğuya götürmek üzere Halifax limanından hareket ediyor.

Vaşington'da hiç hayale kapılmıyor. Barometre yükselmektedir. Almanya ile Birleşik Amerika arasında bir harp kaçınılmaz görünmektedir.

Hiç şüphe yok ki, Berlin Tokyo üzerinde ağır basıyordu. Wilhelmsstrasse'nin düşüncesine göre, Japonya'nın alacağı kat'i bir durum, Vaşington'u ihtiyata sevkedecekti. Filhakika Amerikalıların iki tehlikeyi birden göze alabilecekleri zannedilmiyordu. Amerikalılar Pasifikte korkuya kapıldıkça, Atlantik'te tehlikeli teşebbüslere girişmekten kaçınacaklardı. Buna mukabil Tokyo ile Vaşington arasındaki gerginlik gevşiyecek olursa, Amerikalıların elleri serbest kalacaktı. Böyle bir gevşemenin vukubulmaması için gereken her şeyi yapmak icabediyordu.

29 Kasımda, Berlindeki Japon Büyükelçisi, Führer tarafından toplanmaya çağrılan ve Reich'in en yüksek askerî ve sivil otoritelerinin iştirâk ettiği bir konferanstan sonra von Ribbentrop ile yaptığı bir konuşmanın raporunu bildiriyordu.

Von Ribbentrop bir kere daha mütad delilî ileri sürmüştü :

“Esas olan, Japonya'nın bu fırsatı kaçırmadan Doğu Asyada yeni nizâmı gerçekleştirmesidir. Üçlü Pakt hükümleri içinde daha sıkı bir işbirliğinin bu derecede önem kazandığı bir zaman, ne şimdiye kadar gelmiştir ve ne de bundan sonra gelecektir.

“Eğer şimdi Japonya tereddüt ederse ve Almanya da Japonya'dan önce Avrupada yeni nizâmı kurarsa, Büyük Britanya ve Birleşik Amerikanın bütün askerî gücü Japonya'ya karşı teksif edilecektir.”

Berlin bu şekilde Tokyo üzerinde baskı yaparken, Chunking hükümeti de Vaşington üzerinde ağır basmağa çalışmaktadır.

28 Ekimde, Chunking'de, Çankayşek, yanında vazifeli bulunan İngiliz generali Magruder'e, Çin'in askerî durumunu en karanlık renklerle tasvir ediyor ve "Japonlar" diyordu, "Çin'in can damarı olan Birmanya yolunu kesmek için Kunming'e taarruza hazırlanmaktadırlar". Bu taarruzu taretmek için Başkomutan, Singapur'da üslenmiş olan İngiliz harp gemilerinin, kendi kıtaları lehine müdahalede bulunmasını istiyordu.

30 Ekimde, Vaşingtonda da M. T. V. Soong, Hazine Bakanı M. Morgenthau'dan buna benzer bir talepte bulunuyordu.

Çin başkomutanının imdad talebi, Amerikan makamlarını güç bir mesele karşısında bırakıyordu. Halihazır ahval ve şerait içinde Çankayşek'e yardım etmek mi, yoksa yardım etmemek mi gerekiyordu?

Ordunun harp plânları bürosu, mütalâsını gayet açık bir şekilde bildirmişti :

**İngiliz - Amerikan Genelkurmay görüşmelerinde tesbit edilen kararlar değişmeden devam etmektedir. Söyle ki :**

1) 1 No. lu hedef Almanyanın mağlûp edilmesidir.

2) Uzakdoğuda 1 No. lu hedef, Japonyanın harp dışı tutulmasıdır.

3 Kasımda Ordu ve Bahriyenin müşterek bürosu aşağıdaki kararları alıyor :

**Harbiye Bakanlığı ile Bahriye Bakanlığının Plânlar Bürosu, Başkana tevdi edilmek üzere bir memorandum hazırlıyacaktır. Bu memorandum aşağıdaki esasları ihtiva edecektir :**

**Japonyaya bir ultiमतom verilmesine muhalefet;**

**Japonya Yunnan'ı istilâ etse bile, bu devlete karşı askerî harekâta girişmeğe muhalefet;**

**Çankayşek'i desteklemek için Amerikan askerî kuvvetlerinin gönderilmesine ve bu kuvvetlerin bu gaye ile kullanılmasına muhalefet;**

**Japonya ile girişilecek muhasematı mümkün olduğu müddetçe geciktirmek hususunda Dışişleri Bakanlığına tavsiye;**

**Birkaç aylık bir zaman daha kazanabilmek için Japonya ile bir anlaşmanın teminine çalışılması.**

Ertesi gün, yani 4 Kasımda, Vaşington'daki Çin Büyükelçiliği Başkomutan Çankayşek'in Başkana gönderdiği şahsî mesajını Dışişleri Bakanlığına tevdi etmişti. Londrada da M. Winston Churchill buna benzer bir mesaj almıştı.

M. Franklin Roosevelt, general Marshall ile amiral Stark'a danışmış ve bunlar kat'i kanatlerini ifade etmişlerdi.

**Deniz Harekâtı Bürosu Başkanı ve Genelkurmay Başkanı, Birleşik Amerika siyasetinin aşağıdaki esaslara dayanmasını tavsiye ediyorlar :**

Japonya'ya karşı müdahale maksadiyle Çin'e Amerikan askerî kuvvetlerinin gönderilmesi şayanı tavsiye değildir.

Kendi kuvvetlerimizle, Rusya'nın ve Büyük Britanya'nın ihtiyaçları göz önünde tutulmakla beraber, Çin'e yapılan maddi yardım tâc'î edilmelidir.

Amerikan Gönüllüleri Grubuna (Çin orduları lehine mücadele eden hava teşkili) yapılan yardım devam etmeli ve mümkün olan azami miktara çıkarılmalıdır.

Japonya'ya hiç bir ultiatom verilmemelidir.

M. Cordell Hull ve M. Franklin Roosevelt onlara general Marshall ve amiral Stark'ın tavsiyelerini tekrarlıyordu. 14 Kasımda, Çankaysek'in şahsî mesajına Başkanın cevabı, Vaşingtondaki Çin büyükelçisi Dr. Hu Shih'e tevdi edilmişti.

10 Kasımda Amiral Nomura, esas itibarile, 5 Kasımda Tokyoda toplanan İmparatorluk konferansında tesbit edilen A tekliflerini ihtiva eden bir notayı M. Cordell Hull'e tevdi etmişti.

O zamandanberi bu nota Dışişleri Bakanlığı tarafından ince bir tetkike tâbi tutuluyordu.

15 Kasımda, Amiral Nomuraya yardım etmek üzere fevkalâde büyükelçi sıfatile M. Saburo Kurusu Vaşingtona geliyordu.

17 Kasımda, beraberce, önce M. Cordell Hull'i, sonra da Başkanı ziyaret ediyorlar. Her iki tarafın da esas meseleye girişmekten kaçındığı bu görüşmelerden hiçbir şey çıkmıyor. Aynı akşam, iki büyükelçi, Amerikan kabinesinin üyelerinden biri olan **Postmaster General** (Posta Umum Müdürü) M. Frank Walter ile görüşüyorlar. Ertesi gün Amiral Nomura, Tokyo'ya şu telgrafı çekiyor: "Halihazırda iki kişi müstesna, amerikan kabinesinin büyük bir ekseriyeti bir japon - amerikan anlaşmasını prensip olarak tasvib ediyorlar. Eğer şu anda bulunduğumuz noktada, Japonya sulhperver niyetlerini göstermeğe yarayacak herhangi bir şey yapmak isterse, (meselâ fransız Hindicinisinin tahliyesi gibi) hiçbir şey size yakacak maddeleri temin etmemize mâni olmayacak ve bunun arkasından normal ticarî münasebetlerin teessüsü gelecektir".

Birkaç saat sonra, Japon büyükelçileri yeniden M. Cordell Hull'i görüyorlar. Amiral Nomura, Temmuz ayından önce mevcut olan duruma dönmek imkânları hakkında fikir beyan ediyor. Yani, Japonyanın kuzey Hindicinideki faaliyetini müteakip japon kredilerinin dondurulmasına müteallik tedbirlerin yürürlüğe konmasından önceki duruma avdet keyflyeti.



Ertesi gün, yani 19 Kasım'da, yeni bir görüşme esnasında büyükelçiler tekliflerini tekrarlıyorlar. M. Cordell Hull'in naklettiğine göre: "Büyükelçi (Amiral Nomura) dün, Temmuz ayının ikinci yarısında Kuzey Hindistan'ın japonlar tarafından istilâsından önceki duruma avdeti teklif etmişti. Çünkü o şu intibayı taşıyordu ki, bu istilâ bizim misilleme tedbirlerimizi tâcil ve neticede bu tedbirler Japonya'da gerginliğin artmasını ıntaç etmişti. Eğer bu tekliften böyle bir netice çıkartılabilirse, bu teklif bu gerginliğin azalmasına yarayacak ve münasebetlerimizde daha iyi bir atmosfer yaratabilecekti."

M. Cordell Hull, büyükelçilerin bu fikrini reddetmiyor. Bununla beraber, Hindistan'ın tahliyesinin japon kıtalarını yeni fetihler için kullanılabilecek bir duruma sokmasını da istemiyordu. Bunun için, Dışişleri Bakanı, Japonya'nın barış yoluna herhangi bir gizli maksadla girmeyeceğine ve fetih gayelerinden vazgeçeceğine emin olmadıkça, ambargoyu kaldırmak için müessir tedbirler almağa sevketmenin çok güç olacağını bilhassa beyan ediyor.

Bütün bu telmihlere rağmen, Amiral Nomura ve M. Kurusu, hiç değilse zaman kazandıracak bir anlaşmanın akdine ulaşılabilceği hususunda ümitsizliğe düşmüyorlardı. Bu anlaşmadan, en dikenli mevzular üzerindeki konuşmaları devam ettirmek için istifade edilebilirdi.

Amiral Nomura, kendisi ve M. Kurusu'nun M. Cordell Hull ile yaptığı görüşmeleri hükümetine bildirirken şöyle yazıyor: "Birleşik Amerika açıkça ima etmiştir ki, kendisi yeni vaadlerden ziyade, eski vaadlerin tutulup tutulmadığı ile ilgilenmektedir. Bu sebepten, ambargo kaldırılır kaldırılmaz, ve ham maddeler emrimize verilir verilmez, kıtalarımızı geri çekmeğe hazır olmalıyız."

Fakat Tokyo, büyükelçilerin teşebbüsünü tasvib etmiyor. Dışişleri Bakanı M. Togo telgrafında şöyle diyor: "Memleketimizin iç durumu öyledir ki, sadece kredilerin dondurulmasından önce mevcut ticarî ahkâmın tesis edileceğine dair verilen teminat üzerine kuzey Hindistan'daki kıtalarımızı geriye çekersek, memleket üzerindeki kontrolü muhafaza etmemiz güç olacaktır. Binnetice, büyükelçiler lütfen İmparatorluk hükümetinin B tekliflerini tevdi etsinler ve bu teklifler üzerinde hiçbir tavizde bulunmasın. Eğer Birleşik Amerikanın rızası elde edilemezse, müzakereleri kesmek mecburiyetinde kalacağız..." Aynı zamanda büyükelçilere, Tokyo'nun vereceği talimatın hudutları dışına çıkmamaları tenbih ediliyordu.

Amiral Nomura kendisi için mücadeleyi kaybetmiş saymıyor. Teşebbüsünün nazarı itibare alınması için Tokyo nezdinde bir kere daha ısrar ediyor. Hatta meselenin bir kere de Başbakan'a arz edilmesini istiyor.

M. Togo buna yanaşmıyor. Talimatını tekrarlıyor ve ilâve ediyor: "Başbakan bu fikirle tam bir mutabakat halindedir."

20 Kasım'da japon büyükelçileri M. Cordell Hull'e 5 Kasım'da İmparatorluk Konferansında tesbit edilen B tekliflerini ihtiva eden bir notayı tevdi ediyorlar. M. Togo'ya göre, bu nota bir ulti matumdur; japonların en son teklifi ve tavizlerinin en son hudududur.

Aynı zamanda, Japon İmparatorluk Büyük Genel Karargâhı Tokyo'dan, Amiral Yamamoto'ya şu emri veriyor: "Gereken kuvvetlere, bir intizar mevzii alabilecekleri bir bölgeye kadar ilerlemeleri ve muhasematın başlaması kaçınılmaz bir hal alırsa, vaziyete sür'atle karşı koymak imkânına sahip bulunabilecekleri mevkiileri tutmaları hususunda emir verilecektir."

20 Kasım tarihli japon notasına Birleşik Amerika 26 Kasım'da cevap verecektir. Amerikan başkentinde bu beş günlük müddet içinde yapılan müteaddit görüşmelerin hikâyesini burada anlatacak değiliz. Meselelerin esaslı elemanlarını ve bunlara bulunan hal çarelerini göstermekle iktifa edeceğiz.

M. Franklin Roosevelt ve M. Cordell Hull bazı mülâhazatı gözönünde tutmak zorunda bulunuyorlardı: Evveleminde General Marshall'ın ve Amiral Stark'ın kanaatleri; Genelkurmay Başkanı ve Bahriye Harekât Başkanı şu iki nokta üzerinde tam mutabakatlerini ifade ediyorlardı: Birleşik Amerikanın 1 numaralı düşmanı Japonya değil, Almanyadır. Amerikan askerî kuvvetlerinin hazırlığının gayri kâfi oluşu sebebiyle "kuvvet denemesini" mümkün olduğu kadar uzun bir müddet için geciktirmek uygun olur.

Fakat prensiplerden fedakârlık yaparak zaman kazanmak gerekir miydi? Böyle bir şey düşünülemezdi. M. Cordell Hull bir şeye muhalefet edeceği gibi, kabinenin en kuvvetli şahsiyetlerinden biri olan Harbiye Bakanı M. Stimson ise çok daha fazla muhalefet ederdi.

Bu prensiplerden vazgeçmemek ise, vukuu haklı olarak geciktirilmek istenen kuvvet denemesini tahrik etmek olurdu. Ve bu denemenin yakın olduğundan şüphe etmek te mümkün değildi. 21 Kasım'da Hollandalılar, Japon mandası altında, fakat Hollanda Hindistanının göbeğinde bulunan Palos'a Japon harp gemilerinin geldiğini bildiriyorlardı. Hanoi ve Saigon'daki amerikan konsolosları da Hindiciniye boyuna japon takviyelerinin gelmiş olduklarını bildiriyorlardı. Japon diplomatik mesajlarının şifrelerinin çözülmesi neticesi biliniyordu ki, Tokyo 25 Kasım'dan önce Birleşik Amerikanın cevabını bekliyordu. (5 Kasım tarihli ve 736 No-lu telgraf:

“Anlaşmanın imzası için gerekli bütün hasırhkların bu ayın 25 inden ön-ve bitmesi mutlak surette zaruridir”). Bu tarih bil’ahare 29 Kasım tehir edilmiştir. (22 Kasım tarihli ve 812 No. lu telgraf: “İmza işi 29 Kasım da mümkün olursa... Bu tarihi beklemeğe karar verdik. İyice anlaşılmalıdır ki bu defa müttehaz kararda hiçbir şey, mutlak surette hiçbirsey değişmeyecektir. Bu tarihten sonra hadiseler otomatik olarak cereyan edecektir.”)

Nasıl karar vermeli? Bu alternatifi ortadan nasıl kaldırmalı? Japonlara bir **modus vivendi** teklif ederek. Bu suretle prensiplerden vazgeçilmiş olacağı gibi, kuvvet denemesi de tehir edilmiş olacaktır.

Amerikan cevabının kaleme alınması kolay olmadı; zira bazı menfaatlerle bazı hassas noktalara çarpmamak gerekiyordu. Bütün kelimeler, Büyük Britanya, Çin, Hollanda ve Avustralya Elçileri olan Lord Halifax, Dr. Hu Shih, Dr. Loudon ve M. Richard Casey ile münakaşa edilerek konmuştur.

Nihayet, 26 Kasım çarşamba günü öğleden sonra M. Cordell Hull Amerikan notasını Amiral Nomura ve M. Kurusu'ya tevdi ediyor.

Her şey bitmiştir.

Tokyo'da, müzakerelere devam etmenin boş olduğu kanaati hasıl olmuştur. Silâhların kararına müracaat ediliyor. 26 Kasım saat 9 da Pearl Harbour'a taarruz emrini alan filo Hitokappu koyundan hareket ediyor.

Zarlar atılmıştır. Amiral Nomura ile M. Kurusu'nun 7 Aralıkta, taarruzun başlamasından sonra, M. Cordell Hull'e verecekleri nota ancak bir müdafaaname teşkil edecektir.